

Analysis of Romantic Relationships in Three Contemporary Novels by Women Writers Based on Duplex Theory of Love by Robert J. Sternberg.

Mehraneh Kouch Peydeh¹, Reza Satari^{2*}, and Masoumeh Mahmoudi³

1. Ph.D. Candidate in Persian literature, Faculty of literature & foreign language, University of Mazandaran, Babolsar, Iran. E-mail: mkouch@hotmail.com
2. Corresponding Author, Associate Professor in Persian literature, Faculty of literature & foreign language, University of Mazandaran, Babolsar, Iran. E-mail: rezasatari@umz@ac.ir
3. Assistant Professor in Persian literature, University of Medical Sciences, University of Mazandaran, Sari, Iran. E-mail: m.mahmoudi@mazums.ac.ir

Article Info

Article type:

Research Article

Article history:

Received: 12/12/2022

Received in revised form:
05/04/2023

Accepted: 08/04/2023

Keywords:

women fiction writers,
duplex theory of love,
Souvashoon,
Tooba va manaye shab,
Rooze digare Shora.

ABSTRACT

Love has always been a complex topic throughout history, shaped by various periods and societies in terms of its origin, nature, and levels. Robert J. Sternberg, an American psychologist, proposed two theories: the triangular theory of love and the concept of love as a story. This research aims to analyze three novels—Souvashoon, Tooba va Manaye Shab, and Rooze Digare Shora—written by Iranian women authors from different literary periods, using Sternberg's duplex theory of love as a framework. It is hoped that by reflecting on this plan and illustrating the common patterns of love in the contemporary era as depicted in the story, the results of the research will indicate the prevalence of intimacy and passion, as well as a tendency towards themes of governance, recovery, home, and fantasy in emotional relationships between partners. The inclination of men towards romantic relationships and the efforts of women to experience consummate love are also prominently evident in these works. It appears that Sternberg's desired components of emotional relationships are integrated into the plots of these stories, suggesting that these texts may serve as a reflection of the relationships experienced in real society.

Cite this article: Kouch Peydeh, M., Satari, R., Mahmoudi, M. (2025). Analysis of Romantic Relationships in Three Contemporary Novels by Women Writers Based on Duplex Theory of Love by Robert J. Sternberg. *Research in Narrative Literature*, 14 (1), 225-252.

© The Author(s).

Publisher: Razi University

DOI: 10.22126/rp.2023.8558.1707

Extended Abstract

Introduction:

Love, a profound and intricate emotion, has been a central theme in literature across diverse cultures and historical periods, reflecting societal norms, cultural values, and individual experiences. In the context of Iranian literature, particularly in works authored by women, the portrayal of romantic relationships offers a unique perspective on the interplay between personal desires and societal expectations. This study examines the depiction of romantic relationships in three seminal novels by Iranian women writers—"Souvashoon" by Simin Daneshvar, "Tooba va manaye shab" by Shahrnush Parsipur, and "Rouze digare Shora" by Fariba Vafi—utilizing Robert J. Sternberg's duplex theory of love as an analytical framework. These novels, which span different periods of Iranian literary history, provide a rich tapestry for examining how love is conceptualized and experienced within various socio-cultural contexts. Sternberg's duplex theory consists of two interrelated models: the triangular theory of love and the theory of love as a story. The triangular theory defines love through three core components: intimacy, which encompasses emotional closeness and connectedness; passion, characterized by physical attraction and romantic desire; and commitment, the determination to sustain a relationship over time. These components combine to form distinct types of love, such as romantic love (intimacy + passion), companionate love (intimacy + commitment), and consummate love (intimacy + passion + commitment), which Sternberg posits as an ideal yet challenging state. The theory of love as a story complements this by proposing that individuals construct personal narratives about love, shaped by their experiences, cultural backgrounds, and societal influences. These narratives, often referred to as "love stories," shape individuals' expectations and behaviors in relationships. Examples include the "government" story, which views love as a power dynamic; the "recovery" story, which sees love as a means of healing; the "house and home" story, which portrays love as a familial foundation; and the "fantasy" story, which presents love as an idealized vision.

By applying psychological constructs to literary analysis, this research aims to illuminate the nature of romantic relationships as depicted by Iranian women writers across various eras—specifically the 1960s, 1980s, and 2000s. This interdisciplinary approach not only enhances our understanding of these literary works but also highlights the cultural and psychological dimensions of love within Iranian society, revealing both unique cultural nuances and universal patterns of human connection.

Methodology:

This study employs a qualitative literary analysis methodology, grounded in close reading and thematic interpretation, to explore the romantic relationships depicted in "Souvashoon," "Tooba va manaye shab," and "Rouze digare Shora." The analysis aims to identify textual evidence—such as dialogues, character reflections, and narrative descriptions—that illustrates the dynamics of love according to Sternberg's duplex theory. For the triangular theory, relationships within the novels were categorized based on the presence and intensity of intimacy, passion, and commitment. Intimacy was identified through instances of emotional

bonding and mutual understanding, passion through expressions of physical attraction and romantic fervor, and commitment through characters' explicit or implied intentions to sustain their relationships despite obstacles.

The analysis also explored how these components interacted to create specific types of love within each narrative. In the context of the theory of love as a story, the study examined the implicit narratives or "love stories" that shape characters' perceptions and experiences of love. This involved identifying recurring themes, motifs, and plot elements that align with Sternberg's taxonomy, such as power struggles, healing processes, familial stability, and idealized romanticism. The historical contexts of the novels—ranging from the politically charged 1960s in "Souvashoon," the transformative 1980s in "Tooba va manaye shab," to the contemporary 2000s in "Rouze digare Shora"—were considered to assess potential shifts in the portrayal of love over time. While this method facilitates a nuanced exploration of the texts, its subjective nature presents a limitation, as interpretations may differ among readers. To address this issue, the analysis is grounded in Sternberg's well-defined theoretical framework, which ensures a structured and replicable approach.

Results and Discussion:

The analysis reveals a diverse portrayal of romantic relationships across the three novels, with intimacy and passion emerging as prominent components, while the significance of commitment varies depending on the narrative context and character dynamics. In "Souvashoon," set against a backdrop of political upheaval, romantic relationships often reflect a balance of intimacy and commitment, aligning with the concept of companionate love. The societal constraints of the time seem to temper passion, emphasizing duty and emotional support, as illustrated in the "house and home" narrative, where love underpins familial stability. In contrast, "Tooba va manaye shab" foregrounds passion, with relationships characterized by intense emotional and spiritual connections, often lacking a strong commitment. The novel's mystical and allegorical tone aligns with the "fantasy" narrative, portraying love as a transcendent and transformative force. "Rouze digare Shora," a modern narrative, presents a complex interplay of all three components. Relationships oscillate between companionate love within marriage and passionate romanticism in extramarital contexts, with the "recovery" narrative evident as characters seek emotional healing through love. Common love stories identified across the novels include the "government" narrative, where power dynamics shape relationships and reflect patriarchal influences; the "recovery" narrative, which highlights love's healing potential; the "house and home" narrative, emphasizing familial roles; and the "fantasy" narrative, depicting idealized aspirations. A notable gender disparity emerges: male characters frequently pursue romantic love, prioritizing passion and intimacy without long-term commitment, while female characters strive for consummate love, seeking a holistic balance of all three components, often thwarted by societal norms. These findings suggest that the portrayal of love evolves over time, reflecting changing cultural attitudes and individual agency within Iranian society, yet remains deeply intertwined with traditional expectations and gender roles.

Conclusion:

This study demonstrates the efficacy of Sternberg's duplex theory as a robust framework for analyzing romantic relationships in literature, providing insights into both the psychological underpinnings and cultural contexts of love. The predominance of intimacy and passion, along with the variable role of commitment, underscores the complexity of love as depicted in these Iranian novels. The recurring themes of love—government, recovery, home, and fantasy—underscore how cultural narratives shape romantic experiences. Gender differences further illuminate enduring societal dynamics, particularly the challenges women encounter in their pursuit of consummate love. These literary portrayals not only reflect real-world relationship patterns but also potentially influence readers' perceptions of love, creating a bridge between fiction and reality. The findings enhance literary criticism by demonstrating the significance of psychological theories in textual analysis, while also contributing to psychology by offering narrative case studies that explore cultural influences on relationships.

Future research could broaden this analysis by examining a larger corpus of Iranian literature or conducting comparative studies with works from other cultural traditions. This approach would further explore the universality and diversity of love's depiction. Additionally, investigating how these literary representations influence readers' attitudes toward love could enhance our understanding of the relationship between narrative art and lived experience.

تحلیل روابط عاشقانه در سه رمان معاصر از زنان نویسنده بر اساس انگاره دوگانه عشق رابرت جی. استرنبرگ

مهرانه کوچ پی‌ده^۱ | رضا ستاری^{۲*} | معصومه محمودی^۳

۱. دانشجوی دکتری، گروه زبان و ادبیات فارسی، دانشکده ادبیات و زبان‌های خارجی، دانشگاه مازندران، بابلسر، ایران. رایانامه: mkouch@hotmail.com
۲. نویسنده مسئول، دانشیار، گروه زبان و ادبیات فارسی، دانشکده ادبیات و زبان‌های خارجی، دانشگاه مازندران، بابلسر، ایران. رایانامه: rezasatari@umz@ac.ir
۳. استادیار، گروه عمومی، دانشگاه علوم پزشکی مازندران، ساری، ایران. رایانامه: m.mahmoudi@mazums.ac.ir

اطلاعات مقاله چکیده

نوع مقاله: مقاله پژوهشی

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۰۹/۲۱

تاریخ بازنگری: ۱۴۰۲/۰۱/۱۶

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۱/۱۹

واژه‌های کلیدی: زنان داستان‌نویس، انگاره دوگانه عشق، سووشون، طوبی و معنای شب، روز دیگر شورا.

عشق همواره موضوع پرسمان‌خیزی بوده که رویکردهای گوناگونی در ادوار مختلف درباره خاستگاه آن شکل گرفته است. رابرت جی. استرنبرگ روان‌شناس آمریکایی دو انگاره مثلث عشق و قصه عشق در این زمینه ارائه کرده است. مثلث عشق با سه مؤلفه صمیمیت، تعهد و شوریدگی هشت نوع از روابط عاطفی را معرفی می‌کند و قصه عشق انگاره‌های رایج را نمایان می‌سازد و علت دوام روابط یا شکست آن‌ها را بازگو می‌کند. در این پژوهش کوشیدیم تا بر اساس آن، به بررسی و تحلیل سه رمان سووشون، طوبی و معنای شب و روز دیگر شورا از دوره‌های مختلف داستان‌نویسی بپردازیم و با تأمل در پیرنگ داستانی، باورها و الگوهای رایج عشق‌ورزی در روزگار معاصر را که در ادبیات داستانی انعکاس یافته، بنمایانیم. نتایج پژوهش حاکی از رواج مؤلفه‌های صمیمیت و شوریدگی و گرایش به قصه‌های حکومت، بهبودی، خانه و خانواده و خیال در روابط عاطفی دارد. هم‌چنین گرایش مردان به روابط عاشقانه از نوع دل‌باختگی و رمانتیک و تلاش زنان برای تجربه عشق آرمانی در این آثار قابل توجه است. به نظر می‌رسد مؤلفه‌های مورد نظر استرنبرگ در روابط عاطفی در پیرنگ این داستان‌ها می‌تواند انعکاسی از روابط تجربه شده در جامعه واقعی باشند.

استناد: کوچ پی‌ده، مهرانه؛ ستاری، رضا؛ محمودی، معصومه (۱۴۰۴). تحلیل روابط عاشقانه در سه رمان معاصر از زنان نویسنده براساس انگاره دوگانه عشق رابرت جی. استرنبرگ. پژوهشنامه ادبیات داستانی، ۱۴ (۱)، ۲۲۵-۲۵۲.

حق مؤلف © نویسنده‌گان.

ناشر: دانشگاه رازی

DOI: 10.22126/rp.2023.8558.1707

۱. پیشگفتار

آدمی ناگزیر از ارتباط انسانی است و در میان نیازهای طبیعی و ضروری مرتبط با احساس خوشبختی و رضایت از زندگی، ارتباط با دیگران جایگاه ویژه‌ای دارد.^۱ (دوباتن^۱، ۱۳۸۳: ۷۲) در واقع در مجاورت دیگران است که عواطف انسانی بروز و ظهور می‌یابد و به زعم فلاسفه در میان این عواطف، عشق است که آدمیان بی آن نمی‌توانند سر کنند. آریستوفان^۲ در رساله مهمانی افلاطون، این عاطفه را شوق یافتن نیمه گمشده‌ای می‌داند که به واسطه خشم خدایان از آدمی جدا شده است و با آن می‌توان به کمال رسید.^۳ (آرمسترانگ^۳، ۱۳۹۴: ۴۳) با این حال دکارت^۴ و کانت^۵ انسان‌ها را شایسته عشق‌ورزی نمی‌دانند و عالی‌ترین مرتبه آن را عشق‌ورزی به موجودی برتر ذکر می‌کنند. برخی نیز مانند هیوم تفسیری کاملاً طبیعت‌گرایانه از عشق انسانی ارائه می‌دهند و معتقدند طبیعت بیولوژیک^۶ ما با سازمان اجتماعی که در آن زیست می‌کنیم، زمینه را برای عشق‌ورزی آماده می‌کند و گریزی از آن نیست.^۷ (بایر^۷، ۱۳۹۵: ۲۰۹-۲۱۱) امروزه در میان پژوهشگران باور به تأثیر هورمون‌ها در بروز رفتارهای عاشقانه در کنار عوامل فرهنگی و اجتماعی تأثیرگذار در چگونگی بروز آن بسیار رایج است و روان‌شناسان بر این باورند که بر اساس پژوهش‌ها انگیزه اولیه انسان برای عاشق شدن در نیاز به افزایش توانایی‌ها و امکانات بالقوه نهفته است. آدمی در ارتباط صمیمی با دیگران است که به امکانات، دیدگاه‌ها و هویت آنان دست می‌یابد و احساس خوشایندی در او ایجاد می‌شود که این خودگستری را دامن می‌زند.^۸ (هوکسما^۸ و دیگران، ۱۳۹۵: ۸۵۳) بنابراین ممکن است ما جذب افرادی شویم که از ویژگی‌ای برخوردار باشند که خود فاقد آن هستیم تا بتوانیم به آن ویژگی یا به زعم آرمسترانگ، فضیلت، دست یابیم و از آن برخوردار شویم.^۹ (آرمسترانگ، ۱۳۹۴: ۵۳) به طور کلی بسیاری کوشیدند انواع مختلف عشق را از هم تفکیک دهند و یکی از پذیرفته‌ترین تقسیم‌بندی‌ها افتراق میان عشق هوسناکانه با هیجان‌های شدید و اغلب متعارض و عشق همنشینانه با اعتماد، مراقبت، تحمل کاستی‌ها و هیجانی توأم با گرمی و صمیمیت است، اما برخی مانند استرنبرگ این تقسیم‌بندی را ساده‌انگارانه دانستند و

1. Alain de Botton
 2. Aristophanes
 3. Armstrong, John
 4. René Descartes
 5. Immanuel Kant
 6. biologique
 7. Bayer, Annette
 8. Hoeksma, Nolen

دسته‌بندی دیگری را مطرح کردند.» (همان: ۸۵۴-۸۵۵). بر اساس دیدگاه رابرت استرنبرگ، عشق را می‌توان به یک مثلث تشبیه کرد. او برای عشق سه مؤلفه اصلی صمیمیت، تصمیم-تعهد و شوریدگی را تعریف می‌کند و معتقد است هر فرد مطابق بافت فرهنگی و خانوادگی که در آن رشد کرده، قصه منحصر به فرد خود را دارد. قصه‌هایی که هم‌چون الگوهای نمایان، هدایت‌گر رفتار، سلايق و انتخاب‌های هر فرد هستند. طبیعتاً اشتراک و هم‌بستگی بین قصه‌ها در افراد یک رابطه، منجر به نزدیکی و خشنودی بیشتری بین آنان خواهد شد و یا برعکس موجبات نارضایتی و دوری را فراهم می‌کند. بنابراین از نگاه استرنبرگ^۱ «روابط عشقی را می‌توان بر اساس شرح حال‌های روایتی که افراد درگیر آن، ارائه می‌دهند و اغلب نشان‌دهنده داستان‌های اصلی فرهنگی هستند، به طور دقیق توصیف کرد.» (ابراهیمی لویه، ۱۴۰۰: ۶۴) در واقع می‌توان گفت فهم ویژه‌ای از عشق در جوامع وجود دارد که با فرهنگی بودن این پدیده مرتبط است.

۱-۱. تعریف موضوع

ادبیات با قصه‌ها و تصویرپردازی‌هایش قلمرو تجربه‌های ما را بسط می‌دهد و ما را تشویق می‌کند تا پاسخ‌های عاطفی‌مان را بفهمیم و تکامل ببخشیم. این داد و ستد البته دو سویه است. می‌آموزیم چگونه اموری که در متن تراژدی^۲ یا خطابه آمده را ببینیم و در عین حال می‌توانیم به مدد متون، نگاه خود را در متن زندگی تازه و تصحیح کنیم.» (نوسباوم^۳، ۱۳۹۵: ۶۱) در میان مفاهیم رایج در متون ادبی، عشق و عشق‌ورزی همواره مورد توجه نویسندگان و خوانندگان بوده است و با توجه به حمایت زمینه‌های فرهنگی از عشق، همسرگزینی و ازدواج، می‌توان گفت دلدادگی تجربه مشترک بسیاری از افراد خواهد بود؛ البته لازم است که فرد در معرض تصاویر ذهنی عاشقانه و الگوهای ایفای نقش قرار بگیرد و انتظاراتی مبنی بر این که شخص واقعی را در زندگی خواهد یافت در او ایجاد شود. این تجربه با داستان‌هایی که از کودکی می‌شنویم شکل می‌گیرد و در بزرگسالی نیز ادامه می‌یابد. از سوی دیگر باید فرد با شخص مناسب برخورد کند؛ یعنی شخصی که ملاک‌های متأثر از الگوهای فرهنگی را دارا باشد. هم‌چنین باید نوعی برانگیختگی احساسی-عاطفی فرد اتفاق بیفتد.» (بارون^۴، ۱۳۸۹: ۳۳۶) بنابراین اگرچه عشق از سویی پدیده‌ای طبیعی قلمداد می‌شود، اما از سویی دیگر با تربیت و پرورش در پیوند

1. Robert j. sternberg

2. Tragedy

3. Nussbaum, Martha

4. Baron, Robert et al

است (علی‌رضائزاد، ۱۳۹۷: ۶۳) و در این میان متون ادبی به جهت تأثیر و تأثر از تجربه‌های انسانی اهمیت بسیاری دارند. در واقع، به منظور فهم و شناخت انتخاب‌های عاشقانه می‌توان بر متون ادبی متمرکز شد، زیرا متون ادبی بهتر از هر داده دیگری، مدل‌ها و نمونه‌های آرمانی را به یک‌دیگر پیوند می‌زنند؛ البته این متون اسناد تاریخی رفتارهای عاشقانه نیستند؛ بلکه می‌توانند شواهد فرهنگی مفروضاتی باشند که خویشتن، اخلاق و روابط میان اشخاص را به نمایش می‌گذارند. (لویه، ۱۴۰۰: ۱۸۶)

یکی از مهم‌ترین مفهوم‌سازی‌ها درباره عشق و شکل‌های گوناگون آن، الگوی عشق سه‌سویه استرنبرگ در سال ۱۹۸۶ است که در آن سه ضلع صمیمیت، شوریدگی و تصمیم-تعهد برای هر رابطه عاطفی در نظر گرفته می‌شود و بر اساس حضور یا فقدان این مؤلفه‌ها یا کم‌رنگ و پررنگ بودن آن، نام‌گذاری خاصی بر نوع رابطه انجام می‌شود. از نگاه فلاسفه این انگاره «از بهترین و معروف‌ترین مفهوم‌سازی‌ها در مورد عشق است» (فیشر^۱، ۱۳۹۶: ۱۳۱)، اما استرنبرگ به این انگاره بسنده نکرد و در سال ۱۹۹۸ آن را با قصه عشق تکمیل نمود. استرنبرگ کوشید نشان دهد که چرا برخی افراد برای ما جذابیت دارند و چرا از ارتباط با برخی دیگر پرهیز می‌کنیم و این که علت دوام یا ناپایداری روابط عاشقانه در چیست؟ استرنبرگ توضیح می‌دهد که الگوهای رفتار عاشقانه مشخصی وجود دارد که هر فردی متأثر از عوامل جنسیتی، فرهنگی و اجتماعی آن‌ها را فرا می‌گیرد و به آن‌ها باور دارد. او این الگوها را قصه می‌نامد. (محمودی، ۱۳۹۹: ۲۶۲)

از آنجایی که آثار داستانی متأثر از الگوهای رایج در جامعه هستند و در ایجاد و بازتولید آن نقش دارند، برای شناخت انواع عشق و دل‌بستگی‌های رایج در جامعه می‌تواند کارآمد باشند و کارکردی مشابه یادگیری داشته باشند که در آن افراد از مشاهده رفتارهای دیگران و پیامدهای آن در زندگی واقعی می‌آموزند؛ نتیجه جالب چنین دیدگاهی این است که داستان‌ها می‌توانند توانایی‌های اجتماعی-شناختی را به صورت مثبت یا منفی تحت تأثیر قرار دهند و درک و بیان احساسات و خواسته‌های فردی را هم ممکن می‌سازند. (Black et al, 2021:232&243). بنابراین، نظر به اهمیت موضوع و تأثیری که رمان‌های پر فروش در بازتولید پنداره‌های عرفی این مقوله در اجتماع دارد، این جستار بر آن است تا بر اساس انگاره‌ای قابل توجه در میان روان‌شناسان، یعنی انگاره عشق استرنبرگ (انگاره مثلث عشق و

انگاره قصه عشق)، انواع روابط عاشقانه و معنادار در شخصیت‌های رمان‌های پرفروش منتخب از دوره‌های زمانی مختلف را واکاوی کند و به پرسش‌های زیر پاسخ دهد:

۱-۲. پرسش‌های پژوهش

پژوهش حاضر در پی پاسخ به پرسش‌های زیر است:

الف- در داستان‌های بررسی شده از نویسندگان زن، کدام یک از قصه‌های عشق و انواع رابطه در انگاره عشق، روایی بیش‌تری دارد؟

ب) چه تفاوتی میان دوره‌های مختلف داستانی ایران با توجه به آثار زنان داستان‌نویس در به کارگیری این قصه‌ها و روابط برآمده از مثلث عشق دیده می‌شود و چرا؟

با توجه به ساختار داستان در ادبیات معاصر و شرح جزئیات حوادث و اهمیت انعکاس ذهنیت شخصیت‌ها و انگیزه‌های آنان در پیرنگ داستانی، از دهه‌های مختلف داستان‌نویسی مدرن در صد سال اخیر، سه رمان پرفروش با محوریت عشق و رابطه عاطفی در میان شخصیت‌ها با نام‌های سووشون، طوبی و معنای شب و داستان روز دیگر شورا انتخاب شده است.

۱-۳. پیشینه پژوهش

پژوهش‌های بسیاری در بررسی پیوندهای زوجین و ابعاد عشق‌ورزی در جوامع آماری حقیقی مختلف (دانشجویان مجرد، زنان و مردان متأهل، زوج‌های جدا شده و ...) بر اساس انگاره مثلث عشق و قصه عشق صورت گرفته است، اما در حوزه داستان معاصر ایرانی کوشش‌های محدودی به بررسی پرداخته‌اند که از آن بین، قبادی مقدم (۱۳۹۸) در رساله‌ای به بررسی پنج رمان فارسی بر اساس انگاره مثلث عشق پرداخت که نتایج آن به شکل حضور پربسامد مؤلفه‌های شوریدگی و صمیمیت در ایجاد روابط عاشقانه در این رمان‌ها و تکرار عشق‌های ابلهانه و رمانتیک بود. رشیدی ظفر و همکاران (۱۳۹۹) ابتدا تحت یک رساله به تحلیل ارتباطات عاطفی در شخصیت‌های اصلی دو رمان از سیمین دانشور و احمد محمود پرداختند. پژوهشی که بیانگر آن بود که در آثار دانشور انواع مختلف عشق دیده می‌شود و ارتباطات عاطفی دارای مؤلفه‌های صمیمیت، شوریدگی و تعهد هستند. اما عشق در آثار احمد محمود بر طبق انگاره مثلث عشق به دو نوع ابلهانه و فقدان عشق محدود است و از انواع مؤلفه‌های عشق، فقط شوریدگی در روابط عاطفی افراد دیده می‌شود. رشیدی ظفر و همکاران (۱۳۹۹) سپس در مقاله‌ای، مؤلفه‌های عشق را در رمان سووشون براساس انگاره مثلث عشق استرنبرگ بررسی کرده‌اند

که عشق آرمانی را در آن تشخیص داده‌اند. پژوهش بعدی مقاله‌ای از محمودی (۱۳۹۸) است که یک بار بر اساس انگاره قصه عشق استرنبرگ به بررسی دو داستان رئالیستی^۱ پرداخت و دریافت که واقع‌گرایی نویسنده با توجه به لزوم جزئی‌نگری و ارائه توصیفات واقع‌گرایانه، کشف قصه عشق شخصیت‌ها را آسان‌تر می‌کند و این متون می‌تواند برای مطالعه و آشنایی با قصه‌های عشق رایج در جامعه مناسب باشد. این پژوهشگر هم‌چنین بار (۱۳۹۹) دیگر این انگاره را پنج رمان ایرانی معاصر را بررسی کرد و نتیجه گرفت که عدم هم‌خوانی قصه‌های شخصیت‌ها با یک‌دیگر، علت ناکامی آن‌ها در پیرنگ این داستان‌ها است. مرادی (۱۴۰۰) نیز به نوع‌شناسی بازنمایی عشق در دو رمان این وبلاگ واگذار می‌شود و عقرب‌های کشتی بمبک از فرهاد حسن‌زاده براساس الگوی مثلث عشق رابرت استرنبرگ پرداخت و دریافت که شکل عشق در دوران نوجوانی بنا به ویژگی‌های جسمی، هورمونی و عاطفی این دوره بیش‌تر از نوع عشق‌های ابلهانه، دلباختگی و رمانتیک است.

در بررسی پیشینه، پژوهشی که با توجه به انگاره مثلث و قصه عشق استرنبرگ، به تحلیل و مقایسه رمان‌های نویسندگان زن از دهه‌های مختلف در صد سال اخیر، پرداخته باشد، یافت نشد.

۴-۱. روش پژوهش و چارچوب نظری

این پژوهش بینارشته‌ای است و به شیوه تحلیل محتوای کیفی و به روش کتابخانه‌ای انجام شده که در آن پیوندهای میان شخصیت‌ها در سه رمان معاصر از نویسندگان زن، بر اساس انگاره مثلث عشق و قصه عشق استرنبرگ بررسی شده است.

۴-۱-۱. انگاره مثلث عشق استرنبرگ

رابرت جی. استرنبرگ روان‌شناس و محقق معاصر امریکایی که عمده ناموری‌اش، مدیون بررسی‌هایش در حوزه روان‌شناسی شناختی و روان‌شناسی عشق است، در حوزه روان‌شناسی عشق دو انگاره مثلث عشق و قصه عشق را ارائه کرده است. مثلث عشق، نخستین انگاره استرنبرگ در زمینه عشق و متعلق به اواخر دهه ۸۰ قرن بیستم است که از آن نگاه، عشق را می‌توان با سه مؤلفه، مورد بررسی قرار داد: صمیمیت، تصمیم-تعهد و شوریدگی. (Sternberg, 1986:120).

۴-۱-۱-۱. صمیمیت: نوعی سرمایه‌گذاری احساسی در یک پیوند که منجر به ایجاد تجربه‌ای خوشایند و نزدیک می‌شود. مواردی هم‌چون میل به ارتقا رفاه معشوق، تجربه شادی در کنار او، احترام

بسیار به او، امکان اتکا به او در هنگام نیاز، فهم متقابل طرفین در پیوند، به اشتراک گذاری مایملک هر دو با یکدیگر، کسب حمایت احساسی از او، دادن حمایت احساسی و هیجانی به او، پیوند صمیمانه طرفین، ارج نهادن به یکدیگر از نشانه‌های صمیمیت هستند.» (Ibid:119).

۱-۴-۲. **تصمیم-تعهد:** تصمیم به دوست داشتن دیگری در کوتاه‌مدت و تعهد به نگاهداشت آن در بلندمدت.^۱

۱-۴-۳. **شوریدگی:** انگیزه‌ای است که به کشش فیزیکی، وصال جنسی و سایر اشکال برانگیختگی فیزیولوژیک در یک نوع خاصی از یک پیوند عاشقانه منجر می‌شود. استرنبرگ معتقد است از آمیزش این سه مؤلفه با یکدیگر، هشت نوع از پیوندهای عاشقانه را می‌توان صورت‌بندی کرد.» (همان: ۱۲۳):

فقدان عشق^۲: حضور ناچیز یا عدم حضور سه مؤلفه

مهر و علاقه^۳: فقدان شوریدگی و تعهد

دل‌باختگی^۴: عشق در نگاه اول و پررنگ بودن شوریدگی

عشق تهی^۵: تصمیم-تعهد

عشق رمانتیک^۶: صمیمیت و شوریدگی

عشق رفاقتی^۷: صمیمیت و تعهد

عشق ابلهانه^۸: شوریدگی و تصمیم-تعهد

عشق کامل یا آرمانی^۹: صمیمیت، شوریدگی و تصمیم-تعهد

۱-۴-۲. انگاره قصه عشق استرنبرگ

انگاره قصه عشق که تکمیل‌کننده انگاره نخست است در اواسط دهه ۹۰ قرن بیستم شکل گرفت. از

۱. بیان این نکته ضروری است که در حقیقت منظور از تعهد در نظر استرنبرگ، پایداری در یک پیوند عاشقانه است، نه درجه مسئولیت فرد نسبت به دیگری.

2. Non Love

3. Love Liking

4. Infatuated Love

5. Empty Love

6. Romantic Love

7. Companionate Love

8. Fatuous Love

9. Consummate Love

نظر استرنبرگ، چگونگی پیوستگی‌های میان زن و مرد در گرو پیش‌فرض‌های‌شان از زندگی مشترک و داستان‌هایی که در جریان آموخته‌های آن‌ها شکل می‌گیرد، است. دوام یک رابطه عاشقانه، جدای از همگونی فکری، نزدیکی روحیات و علایق فردی، متأثر از هم‌گونی و همسانی قصه‌های عاشقانه افراد با هم است. او معتقد است در یک پیوند عاشقانه، طرفین، عاشق فردی می‌شوند که قصه مشترک با آن‌ها یا نقشی مکمل در قصه عشق آن‌ها دارد. استرنبرگ قصه‌ها را به پنج گروه اصلی تقسیم می‌کند که هر گروه شامل چند قصه می‌شود. این گروه‌بندی بر اساس ویژگی‌های درونی قصه‌ها است. استرنبرگ ۲۶ قصه عشق را شناسایی کرده که بعضی از آن‌ها محبوبیت بیشتری دارند. هرچه هماهنگی بین قصه زوج‌ها بیشتر باشد یا قصه‌های‌شان مکمل‌تر باشد، زوج‌ها شادمانی زناشویی بالاتری دارند.» (استرنبرگ، ۱۳۹۷: ۳۴-۳۸). او معتقد است «قصه‌ها و طرح‌واره‌های ذهن ما متأثر از تجارب، احساسات، انگیزه‌ها، ادراک و شناخت‌های شخصی ما است.» (همان، ۱۵۲) در زیر به صورت اجمالی به معرفی آن دسته از قصه‌هایی می‌پردازیم که در داستان با آن‌ها روبه‌رو بوده‌ایم:

۱-۲-۴-۱. **قصه معلم و شاگرد:** در این قصه یک نفر ساختار و اطلاعات را فراهم می‌کند و نفر دیگر دریافت‌کننده اطلاعات است.» (همان: ۵۹)

۱-۲-۴-۲. **قصه حکومت:** یک نفر بر دیگری مسلط است و اتخاذ تمامی تصمیم‌ها و قدرت در دستان اوست، دیگری فرمانبردار است.» (همان: ۷۱)

۱-۲-۴-۳. **قصه مجموعه (کلکسیون):** ارزش شخص به این است که شیار کوچکی را در یک مجموعه بزرگ‌تر پر می‌کند.» (همان: ۱۱۱)

۱-۲-۴-۴. **قصه خانه و خانواده:** رابطه به وسیله‌ای تبدیل می‌شود برای رسیدن و بر پا کردن یک محیط زندگی راحت و جذاب، خانه کانون رابطه است.» (همان: ۱۲۵)

۱-۲-۴-۵. **قصه بهبودی (التیام):** این قصه، قصه بقاست. در این قصه از رابطه در جهت کمک به بهبودی شخصی بهره‌برداری می‌شود که گرفتار آسیب روانی یا هر تجربه سخت دیگر شده است.» (همان: ۱۳۲)

۱-۲-۴-۶. **قصه دین (مذهب):** از این رابطه به عنوان وسیله‌ای برای نزدیک شدن به خدا استفاده می‌شود، یا آن‌که رابطه خود به مظهر و تجسم احساسات دینی فرد تبدیل می‌شود.» (همان: ۱۴۰)

۱-۴-۲-۷. **قصه خیال**: این قصه متن افسانه پریان را دارد که فردی رؤیایی به سراغ شخص می‌آید که از هر نظر ایده‌آل است. (همان: ۱۸۸)

۱-۴-۲-۸. **قصه آشنایی**: برای به وجود آوردن یک رابطه سعادت‌مندانه و موفقیت‌آمیز دستورالعملی وجود دارد. قواعدی از پیش تعیین‌شده که در آن لازم نیست شخص کاری بکند مگر آن‌که دستورالعمل این کتاب را به کار بندد. (همان: ۲۱۰)

۱-۴-۲-۹. **قصه جنگ**: جنگی در جریان است و آن را برنده یا بازنده‌ای نیست، زیرا در قصه جنگ بقای رابطه منوط به این است که این جنگ را پایانی نباشد. (همان: ۲۱۹).

۲. پردازش تحلیلی موضوع

تفاوت در عشق‌ورزی در میان آدمیان امری طبیعی است که تحت‌تأثیر ویژگی‌های فردی و آموزه‌های جمعی، می‌تواند به شکل‌های گوناگون بروز و نمود داشته باشد. در این جستار می‌کوشیم تا با بررسی مؤلفه‌های عشق‌ورزی و الگوهای آن در پیوندهای عاشقانه شخصیت‌های سه رمان برگزیده، قصه‌های عشق و مثلث برآمده از این پیوستگی‌ها را واریسی کنیم:

۱-۲. سووشون

داستان سووشون به قلم سیمین دانشور، در دهه ۴۰ (۱۳۴۸)، روایت زندگی یک خانواده سرشناس و متنفذ شیرازی در سال‌های جنگ جهانی دوم در شیراز با محوریت روابط یوسف و زری است. انگلیسی‌ها تلاش می‌کنند یوسف را برای فروش محصولات املاک خود به آن‌ها، راضی کنند اما با مقاومت او مواجه می‌شوند. یوسف توسط عوامل انگلیسی‌ها به قتل می‌رسد و زری تصمیم می‌گیرد مراسم تشییع را مفصل برگزار کند. شهر به حالت تعطیل در می‌آید و جنازه را شبانه به خاک می‌سپارند.

۱-۲-۱. **عشق آرمانی (کامل)**: بررسی رابطه میان زری و یوسف از لحاظ اضلاع مثلث عشق به جهت حضور هر سه مؤلفه، آن‌هم با شدت فراوان، بیانگر عشقی آرمانی و کامل است که گذر زمان پایه‌های آن را استوارتر ساخته است. آنچه از عشق آن دو شاهدیم، احساسی لبریز از عاطفه همراه با شور جنسی لذت‌بخش و دلخواهی است که ماندگار و پایدار است. پیوند یوسف و زری الگوی قابل‌اعتمادی برای نمایش مؤلفه صمیمیت است. حضور مؤلفه‌هایی هم‌چون توانایی حساب کردن بر معشوق هنگام

نیازمندی‌ها و بیماری و فهم متقابل طرفین در رابطه و حمایت عاطفی از یک‌دیگر که به اشکال مختلف قابل رؤیت است. روابط یوسف و زری حتی در جذابیت فیزیکی و اروتیک به یک‌دیگر نیز در دیرش سال‌ها فروکش نمی‌کند. در روایت بارها و بارها در تقابل آن دو شاهد مکالماتی هستیم که از میل تنانه‌شان به یک‌دیگر حکایت دارد. اعتماد و احترام در رابطه زری و یوسف از دلایل پایداری و رضایت‌مندی در ارتباط عاطفی آن‌هاست، چرا که اعتماد و احترام که شباهت نگرش را میانجی‌گری می‌کند، به زعم روان‌شناسانی مانند سینگ، ارتباط مستقیمی با جذابیت دارد و این جذابیت است که تعهد را نیز تضمین می‌کند.» (Tobore, 2020: 3).

انتخاب یوسف و زری برای آغاز یک رابطه، از ابتدا همراه با منطق و آگاهی است. این تصمیم ابتدایی با گذر عمر رنگ اطمینان و پایداری به خود گرفته و از یک پیشنهاد به تعهدی ماندگار و با ثبات تغییر شکل داده است. ثبات برای ماندن در کنار یک‌دیگر در سختی‌ها، عاشق یک‌دیگر ماندن و دل در گرو فردی دیگر نهادن از نتایج این مؤلفه در رابطه‌شان است. باید در نظر داشت که تعهد تا حدودی متأثر از نیروی عشق و محبت انتظام می‌یابد ولی احساسات عاطفی و عشقی، خود به خود نه تعهدآفرین هستند و نه اصولاً مجوزی برای تعهد به وجود می‌آورند. شخص فقط هنگامی خود را نسبت به یک نفر دیگر متعهد می‌سازد که به دلایلی تصمیم به چنین کاری بگیرد. ... تعهد باید همواره بخشی از نوعی تلاش دو طرفه باشد. رابطه ناب بدون داد و ستد متقابل، تحقق نخواهد یافت.» (گیدنز^۱، ۱۳۹۳: ۱۳۶) در رابطه زری و یوسف، تعهدی که برای حفظ رابطه ایجاد شده است، پس از مرگ یوسف به شکل حفظ و ادامه آرمان‌های او نمایان می‌شود. یوسف برای حفظ خانه آباء و اجدادی جان می‌دهد و زری نیز متأثر از مرگ او، مفهوم خانه را در ذهن خود می‌گسترده.

۲-۱-۲. **قصه خانه و خانواده:** قصه عشق زری، قصه خانه و خانواده است. او ساعت‌های طولانی در حیاط و جای جای خانه قدم می‌زند و آن را بهشت کوچکی می‌خواند که باید همیشه آبادان بماند: «زری خندید و گفت: بله. این خانه، شهر من است. وجب به وجبش را دوست دارم.» (دانشور، ۱۳۴۹: ۲۶) خانه‌ای که زری بسیار به نظم و تمیزی آن اهمیت می‌دهد و هر اقدامی برای مانایی و آبادانی آن، به منزله مانایی و آبادانی پیوندشان است. خانه به عنوان کانون رابطه بیانگر نوع احساس و رابطه میان زوج است. بیانگر و نماد آن روحی است که آن‌ها را به پیوند داده است و همین خانه را برای آن‌ها

مکانی دلپذیر می‌کند.» (نوزویک^۱، ۱۳۹۵: ۱۷۶) البته در تمام جوامع، خانه همیشه متعلق به زن و تحت مدیریت او پنداشته شده است.» (کاظمی نوایی، ۱۳۹۵: ۵۶) بنابراین، قصه خانه و خانواده می‌تواند رایج‌ترین قصه زنان باشد.

۲-۱-۳. **قصه خانه و خانواده:** قصه عشق یوسف نیز قصه خانه و خانواده است. یوسف برای پایداری این خانه و اعضایش تلاش می‌کند و مبارزات و فعالیت‌های اجتماعی‌اش نیز در راستای ایجاد محیطی امن برای خانه‌اش است. خانه‌ای که تنها با مبارزه بر ستم و ناحقی بر پا می‌ماند. از نظر زن و مرد رمان، حضور نیروهای متفکین در شهری که هم‌چون وطن و خانه مردمانش تلقی می‌شود و در شمای کلی مخالفانی که زمینه را برای تاراج و استعمار ایران آماده کرده‌اند، خطر و تهدیدی است که باید برداشته شود. به عقیده هایدگر^۲ «انسان با غم غربت به جهان پرتاب شده است و به دنبال پیدا کردن خانه‌ای است که آن را مأمن خویش قرار دهد. با این نگاه، خانه تنها مکانی برای آرمیدن نیست، بلکه کالبدی است که در پس چهره‌اش سخنانی عمیق پنهان است و غم‌ها و شادی‌هایی برای بیرون تراویدن دارد.» (شصتی، ۱۳۹۳: ۱۱۸)

جدول ۱- المان‌های مثلث عشق: در رمان سووشون

رابطه	مؤلفه‌ها
زری و یوسف	صمیمیت
توانایی حساب کردن بر معشوق هنگام نیازمندی‌ها (۱۱۲، ۲۲۱، ۲۶۵)	
فهم متقابل طرفین (۱۹، ۶۱، ۱۹۱)	
حمایت احساسی و هیجانی از معشوق (۵، ۱۲، ۲۶)	
ثبات برای ادامه‌دادن در کنار یک‌دیگر و حمایت از مسیر مشترک حتی پس از مرگ یوسف (۲۹۳، ۳۰۲، ۲۶۵)	تصمیم-تعهد
جذابیت اروتیک شامل، بوسیدن، لمس و در آغوش کشیدن (۱۹، ۱۱۱، ۲۶۷)	شوریدگی

جدول ۲- المان‌های قصه عشق در رمان سووشون

شخصیت	زری	یوسف
قصه عشق	خانه و خانواده	خانه و خانواده
مرکزیت قرار دادن خانه به عنوان کانون رابطه (۱۸، ۲۰، ۲۶)	مرکزیت قرار دادن خانه به عنوان کانون رابطه (۱۷، ۲۶۵)	
	(۲۶)	(۲۶۷)

۲-۲. طوبی و معنای شب

شهرنوش پارسی‌پور این رمان را در دهه ۶۰ (۱۳۶۸) نوشته است و در ضمن روایت داستان خود به بازخوانی چند دهه از تاریخ ایران با محوریت شخصیت طوبی پرداخته است. طوبی دختر حاجی ادیب، تحت تأثیر آموزه‌های پدر، در جستجوی خداوند و شناخت او است. پس از مرگ پدر، برای ممانعت از ازدواج مادرش با حاجی محمود، خودخواسته به همسری او در می‌آید اما هم زمانی این وصلت با خشکسالی و گسترش وبا او را به عروسی بدقدم بدل می‌کند. حاجی محمود طوبی را طلاق می‌دهد و فریدون میرزا شاهزاده زنباره قاجار با او وصلت می‌کند. آشنایی با فعالیت مشروطه‌خواهان، شاهزاده گیل، همسرش لیلا و گدا علی‌شاه (پیر و مرشد) تحولاتی را در شخصیت طوبی ایجاد می‌کند. طوبی از فریدون میرزا جدا می‌شود و به همراه فرزندانش زندگی دشواری را تجربه می‌کند. مونس دختر کوچک‌تر طوبی که از همسرش جدا شده است، پنهانی با اسماعیل فرزندخوانده طوبی، ازدواج می‌کند. مونس که به اجبار فرزندش را سقط کرده است، نازا می‌شود و سال‌ها بعد دخترخوانده‌اش وارد تشکیلات سیاسی شده، بر اثر جراحی گلوله می‌میرد. مونس و اسماعیل خانه را ترک می‌کنند و طوبی گنج و درمانده به نزد گدا علی‌شاه می‌رود تا حقیقت را دریابد.

۲-۲-۱. فقدان عشق: عدم حضور هر سه مؤلفه مثلث عشق، بیانگر فقدان عشق میان طوبی و حاجی محمود است. عدم برقراری پیوند مؤثر روانی و جسمانی، عدم همراهی و هم‌دلی که تأمین‌کننده حس حمایت است، عدم داشتن آرمان و هدف مشترک و عدم تأمین آرامش روانی در روابط آن دو نیز، مانع ایجاد هرگونه صمیمیت و عشق بین آن دو می‌شود. (پارسی‌پور: ۱۳۶۸: ۱۳ - ۱۴)

۲-۲-۲. قصه معلم و شاگرد: قصه عشق طوبی، کلیدی‌ترین شخصیت این رمان، قصه معلم و شاگرد است. او به گونه‌ای پرورش یافته است که همواره در پی یافتن پیر و مرشد باشد. بی‌گمان این داستان نیز متأثر از حوادثی است که جامعه ایرانی از انقلاب و دگرگونی و جنگ تجربه کرده است. برای طوبی در کودکی پدر، در نوجوانی شیخ خیابانی و پس از ازدواج، شاهزاده گیل و در نهایت گدا علی‌شاه مرشد و مراد هستند.

۲-۲-۳. قصه خانه و خانواده: یکی دیگر از قصه‌های طوبی قصه خانه و خانواده است. طبیعی است که در جامعه سنتی قصه خانه و خانواده رایج باشد. «بارداری بی‌درپی و مراقبت مستمر از کودکان، زنان را برای تأمین معیشت به مردان وابسته می‌کند.» (گیدنز، ۱۳۸۹: ۲۵) هم‌چنین «زنانی که به دلیل

عدم اشتغال با نهادهای اجتماعی و صنفی پیوندی ندارند، از هویت اجتماعی کمتری نسبت به مردان برخوردار هستند و از این رو ایجاد روابط سنتی و تقویت پیوندهای قومی و خویشاوندی عموماً از سوی آن‌ها پی گرفته می‌شود.» (احمدی خراسانی، ۱۳۸۲: ۱۳۷) طوبی در خانه‌ای قدیمی که نیاز به مرمت و بازسازی دارد، ساکن است و این همان نماد جامعه سنتی نیازمند به بازبینی است. بنابراین خانه در جامعه سنتی برای زنان به عنوان مکانی اختصاصی، بخشی از هویت فرد تلقی می‌شود.» (شصتی، ۱۳۹۳: ۱۳۰)

۲-۲-۴. **قصه دین:** قصه مهم و تأثیرگذار دیگر طوبی، قصه دین است و خواننده به کرات در طول روایت داستان، شاهد محوریت مذهب و عقاید معنوی است که آن روزها بزرگ‌ترین دغدغه جامعه انقلابی و درگیر جنگ است. دغدغه‌ای تحت تأثیر نفوذ اجتماعی که دستاورد تلاش عامدانه فرد یا گروه برای ایجاد تغییر در عقاید و یا رفتار است.» (ارونسون^۱، ۱۳۹۲: ۱۱) برای طوبی ازدواج، بچه‌دار شدن و عبادت همگی اهدافی برای رسیدن به خدا و نزدیک شدنش به رابطه‌ای الهی است. «اراده طوبی در رسیدن به حقیقتی که اوان کودکی توسط پدرش ترسیم شده بود، تا پایان داستان خواننده را تا کشف آن با خود می‌برد.» (رفیعی، ۱۳۹۶: ۴۹) البته در ازدواج‌های طوبی هرگز مکملی برای این قصه پیدا نمی‌شود و قصه‌های دیگر، رابطه را پیش می‌برند و در نهایت هم به شکست منجر می‌شوند.

۲-۲-۵. **قصه آشپزی:** حاجی محمود همسر اول طوبی، در این داستان قصه آشپزی دارد، مردی خشک‌مذهب که مدام در حال تحلیل روابط بر اساس اصول از پیش تعیین شده است. او به جهت «اعتقاد به خرافات مرسوم جامعه سنتی آن روز، طوبی را مسبب تمام بدبختی‌ها می‌داند.» (رفیعی، ۱۳۹۶: ۵۰) در این داستان قصه آشپزی را به شکل پافشاری برای زنده نگه داشتن مذهب، عرفیات و قوانینی که در گذشته هنجار دانسته می‌شد، در سنتی‌ترین شخصیت رمان مشاهده می‌کنیم؛ فردی که تجدد و تغییر را نمی‌پذیرد. سختگیری و انعطاف ناپذیری که از معایب قصه آشپزی است.» (استرنبرگ، ۱۳۹۷: ۲۱۰) در این داستان دیده می‌شود.

۲-۲-۶. **عشق تهی:** شوریدگی تنها مؤلفه برجسته در روابط طوبی و فریدون میرزا بود که عشقی از نوع دل‌باختگی را در ابتدا به وجود آورده است. احساسی از سرشیدایی که نشانی از تعهد و صمیمیت در آن نیست؛ احساسی که در روابط کوتاه‌مدت نقش عمده‌ای داشت که بر خلاف دو مؤلفه دیگر، با وصال و رسیدن به یک‌دیگر در گذر زمان از بین خواهد رفت.» (Sternberg، ۱۹۸۶: ۱۲۳). این رابطه

بیش تر تسکینی برای زخم پیشین و راهی برای درمان درد بیوگی، تجربه زندگی مجلل شاهانه و اربابی است. ناهمگونی ملموسی از روابط آن دو به شکل تفاوت و عدم همسانی دو خانواده و عدم توازن خصوصیات فردی قابل رویت است. از طرفی عدم تأمین آرامش روانی در کنار یکدیگر، ضعف در برقراری پیوند مؤثر روانی و جسمانی با هم و تفاوت در داشتن اهداف و آرمان مشترک نیز عاملی برای عدم ایجاد صمیمیت در میان آنها است.» (پارسی پور، ۱۳۶۸: ۱۲۶ و ۱۳۰) در روابط فریدون میرزا، رابطه جنسی و شور و هیجان وجه غالب است و عشق بین شان از نوع دلباختگی است تا این که در روزگار میان سالی با شنیدن خبر ازدواج فریدون میرزا با زنی جوان با تضعیف مؤلفه شوریدگی شاهد ماندگاری تعهدی هستیم که با شکل و شمایل آن روزگار و نقش زن در جامعه مردسالار آن زمان و نقش مرد به عنوان شاهزاده، هم چنان در روابطشان باقی است. رابطه ای که به عشق تهی کشیده می شود. پژوهش ها نشان می دهد که دلیل ورود افراد در یک رابطه متفاوت است؛ برخی برخورداری از صمیمیت و نزدیکی عاطفی را می جویند و عده ای رابطه جنسی را در نظر دارند. این تفاوت به بُعد شخصیتی موسوم به جامعه پذیری جنسیتی مرتبط است. افرادی با جهت گیری رابطه جنسی نامحدود مایل اند بدون صمیمیت، نزدیکی عاطفی و تعهد با دیگری رابطه جنسی برقرار کنند و در مقابل آن هایی که از جهت گیری جنسیتی محدودی برخوردارند، در سمت دیگر این پیوستار قرار دارند. دسته دوم معتقدند رابطه جنسی باید بر اساس نزدیکی عاطفی، تعهد و الفت احساسی باشد.» (بارون، ۱۳۸۹: ۳۳۱).

در رابطه ای که بر اساس قصه عشق مجموعه شکل گرفته، عشق آرمانی نمی تواند تجربه شود.

«برخی افراد جامعه، خود را متعهد به هدفی نمی کنند، چرا که ممکن است صمیمیت را خوشایند ندانند یا احساس کنند که تعهد به شخص دیگر با تمایل آن ها به آزاد بودن هماهنگی ندارد؛ ... چنین افرادی تا رابطه ای جنسی پایان یافت به دنبال رابطه ای دیگر می روند. استرنبرگ خاطرنشان می کند که مردم برای این که خود را به هدف عشق کامل متعهد کنند باید تفاوت ها را بپذیرند و مهارت حل مساله را بیاموزند» (فرانکن^۱، ۱۳۹۳: ۱۷۶).

۲-۲-۷. **قصه مجموعه:** قصه عشق فریدون میرزا، همسر دوم طوبی قصه مجموعه است. شاهزاده متروکی که تنها نام پُرطمطراق خاندانش را به دوش می کشد، «او نماینده طبقه شاهزادگان و اربابانی است که با ظهور دوران جدید رو به اضمحلال نهاده اند.» (عرب نژاد، ۱۳۹۲: ۱۴۴) از نظر او ارتباط های

چندگانه لازمه زندگی فردی او است که هر کدام به دلایلی موجه انجام می‌شوند.

۲-۸. عشق تهی: با توجه به حضور مؤلفه‌های شوریدگی و صمیمیت و نبود مؤلفه تصمیم-تعهد در روزهای ابتدایی روابط اسماعیل و مونس، می‌توان استنباط کرد که از لحاظ مثلث عشق، عشق آن‌ها از نوع رمانتیک است، اما بارزترین احساسی که آن‌ها در بیشتر لحظات عاشقی تجربه می‌کنند، ترس و بیم فراوان است. ترس تنبیه و توبیخ توسط فریدون میرزا، ترس اظهار عاشقی، ترس از دست دادن مونس بعد از ازدواج با آقای خوانساری، ترس روابط مخفی‌شان، ترس لو رفتن ازدواج پنهانی آن‌ها و ترس مرگ و از دست دادن اسماعیل بعد از زندانی شدن؛ این ترس‌ها آب روان عشق را کدر و ساکن می‌سازد. (پارسی‌پور، ۱۳۶۸: ۱۵۵) این رابطه اگرچه در ادامه با تقویت هر سه مؤلفه شرایط رفتن به سوی آرمانی شدن را دارد، اما حوادث تلخی مانند از دست دادن توانایی باروری در مونس و ایجاد فاصله بین آن دو، شوریدگی و صمیمیت در رابطه کاهش می‌یابد. در نهایت شاهد عاشقی از نوع تهی هستیم که تنها مؤلفه قابل توجه و ماندگار تعهد است. مونس و اسماعیل دل به فرزندخوانده می‌سپارند. حتی پس از مرگ او هم چنان در کنار هم هستند و با هم طوبی را ترک می‌کنند.

۲-۹. قصه خیال: مونس و اسماعیل، زوج دیگر این رمان هستند. قصه عشق مونس، قصه خیال است. او عشق را هم چون داستانی ازلی و مقدر در زمانی و مکانی خاص با فردی مشخص می‌داند. اگرچه در آغاز به ازدواج با آقای خوانساری تن می‌دهد، اما سرانجام از او جدا شده با وجود مخالفت خانواده و اجتماع، با نیمه گمشده‌اش ازدواج می‌کند. در نگاه مونس این رابطه، ایده‌آل‌ترین و بی‌نقص‌ترین رابطه ممکن است. نوعی وابستگی روانی که هم‌چون وابستگی‌های فیزیولوژیکی شامل تحریک‌پذیری، از دست دادن اشتها، افسردگی و ناتوانی در تمرکز است. (استرنبرگ، ۱۳۹۷: ۱۹۴)

۲-۱۰. قصه خیال: قصه اسماعیل نیز قصه خیال است. قصه‌ای مشترک با مونس؛ از نظر او مونس تنها زنی است که می‌توان به او عشق ورزید. او بر ابراز عشقش استوار می‌ماند و حتی پس از ازدواج مونس با آقای خوانساری، آن خانه و خانواده را ترک نمی‌کند و هنگام بازگشت مونس او را می‌پذیرد. مونس از نظر او ایده‌آل‌ترین و کامل‌ترین جفت دلخواه است. این قصه به ذهن آرمان‌گرا و خیال‌اندیش راوی باز می‌گردد و از فضای جامعه‌ای متأثر است که پس از پشت سر گذاشتن انقلاب، رسیدن به مقصدی آرمانی را نوید می‌دهد. این نیاز حضور به دست‌های یاری‌گر خیالی، بیانگر سندروم سیندرلا است. بدین معنا که فراتر از جامعه آماری زنان در این سندروم، ما شاهد مردانی نیز از این دست هستیم

که به علت شرایط نامساعد - اجتماعی و باور به ناتوانی برای بهبود شرایط، چشم انتظار دیگری هستند؛ فردی توانا برای کنترل و تغییر اوضاع.» (Demir, 2021:166) بر اساس پژوهش استرنبرگ و همکارانش در روابطی که مبتنی بر قصه خیال هستند، دو نوع آرمان‌خواهی قابل توجه است: «آرمان‌های کمال‌گرایانه که در قصه‌های فانتزی یا فیلم‌های هالیوودی دیده می‌شود و آرمان‌های واقع‌گرایانه که بر پایه امکانات موجود در رابطه استوارند. تا جایی که زوجها بتوانند قصه خیال خود را بر پایه آرمان‌های واقعیت‌گرایانه بپرورند و نه بر پایه آرمان‌های کمال‌گرایانه، امکان بالقوه موفقیت وجود دارد.» (استرنبرگ، ۱۳۹۷: ۱۹۵) در رابطه مونس و اسماعیل که هر دو قصه خیال را باور دارند، آرمان‌خواهی، مبتنی بر امکانات موجود است و امید به موفقیت در رابطه وجود دارد. برای آن‌ها که فرزندخوانده‌شان در خانه طوبی دفن شده، ترک خانه به معنای شروع دوباره و پذیرش شرایطی متفاوت برای زیستن است.

جدول ۳- المان‌های مثلث عشق در رمان طوبی و معنای ثب

رابطه مؤلفه‌ها	طوبی و فریدون میرزا	مونس و اسماعیل
تصمیم-تعهد	ماندگاری رابطه همسو با جامعه‌پذیری نقش زن و نقش شاه (۵۰، ۵۷، ۵۹، ۹۵)	حفظ رابطه با یک‌دیگر با وجود فاصله شکل گرفته از ارتباط نامتجانس (۱۲۵، ۱۴۹، ۱۵۵)

جدول ۴- المان‌های قصه عشق در رمان طوبی و معنای ثب

شخصیت قصه عشق	طوبی ^۱	حاجی محمود	فریدون میرزا	مونس	اسماعیل
معلم و شاگرد	قرار گرفتن در نقش مرید و تبعیت مستمر از نقش پیر و مرادی چون پدر، شیخ خیابانی، شاهزاده گیل و گدا علی‌شاه (۱۰)، (۶۵، ۱۹)				
خانه و خانواده	خانه به عنوان تنها حریم زن و مهم‌ترین دارایی او محسوب می‌شد. (۹۴)، (۱۹۲، ۹۹)				
دین	برای او کشف حقیقت				

۱. طوبی در نقش شاگرد، متولی خانه‌ای است تا خدا را بشناسد. (۱۹۴)

				زندگی با رفتن به دنبال شناخت خدا از طریق ازدواج، بچه دار شدن و عبادت میسر خواهد شد. (۱۸۰، ۱۹۳، ۲۰)	
			از نظر او روش درست زیستن در گرو باورهای از پیش تعیین شده‌ای هم - چون مذهب، سنت و عرفیات است. (۱۲، ۱۴، ۲۳)		آشپزی
		از نظر او ارتباط‌های چندگانه لازمه زندگی او است که هر کدام به دلایلی موجه انجام می‌شوند. (۴۴، ۴۵، ۹۴)			مجموعه
مونس همان نیمه گمشده و شاهدختی است که اسماعیل همه عمر برای داشتنش تلاش کرده است. (۱۲۵، ۱۲۶، ۱۲۷، ۱۴۹)	برای او اسماعیل در نقش شاهزاده سوار بر اسب سفیدی است که از کودکی در انتظار آمدنش مانده است. (۱۲۵، ۱۲۶، ۱۲۷)				خیال

۲-۳. روز دیگر شورا

رمانی در دهه ۹۰ (۱۳۹۸) به قلم فریبا وفی، ماجرای زندگی زنی نیمه‌سنتی به نام شورا، با دغدغه‌های معمول زنان امروز است. شورا در ساختمانی که در هر طبقه آن یکی از فرزندان و مادرشوهر زندگی می‌کنند، حضور دارد. مشکلات شورا و همسر مستبدش منجر به ارتباط مجازی او با مردی به نام ژان می‌شود. شورا که در یک سفر کاری، برادرزاده شوهرش را در ارمنستان همراهی می‌کند، با ژان دیدار می‌کند اما ژان او را تنها می‌گذارد.

۲-۳-۱. **فقدان عشق:** با بررسی مؤلفه‌های موجود در روابط شورا و منصور می‌توان فهمید که رابطه آن‌ها در ابتدا از نوع عشق تهی است که با تصمیم شورا برای رابطه با ژان، به فقدان عشق تبدیل می‌شود. ضعف مؤلفه صمیمیت (وفی، ۱۳۹۸: ۷۳ - ۸۷) به همراه شدت گرفتن اختلاف‌ها، محیط را برای حضور فردی دیگر مساعد می‌کند. شورا از همسرش متنفر است (همان: ۱۶۲) و حضور ژان، پایان تعهد میان آن دو است، هرچند آنچه شورا می‌جوید، با حضور ژان نیز یافت نمی‌شود. (همان: ۶۷ - ۹۰)

۲-۳-۲. **قصه حکومت:** قصه شورا به عنوان کلیدی‌ترین شخصیت این رمان، قصه حکومت است. زنی نیمه‌سنتی و سازگار که معتقد است باید تصمیمات مهم زندگی را مرد بگیرد و امر و نهی از جانب او را طبیعی می‌داند. رابطه میان شورا و همسرش برآمده از تفکرات قالب رایج در جامعه مردسالار است؛ تفکراتی که علی‌رغم تلاش‌های بی‌شمار در زمینه آگاه‌سازی با اعمال زور از سمت مردان و اجرای آن توسط زنان به جهت الزام به قوانینی است که به شدت در استحکام بخشیدن به این سلسله مراتب مؤثر هستند، بازتکثیر می‌شود. (کلاینبرگ^۱، ۱۳۸۶: ۵۰)

۲-۳-۳. **قصه بهبودی (التیام):** قصه دیگر شورا، قصه بهبودی (التیام) است. شورا خانواده‌ای گسسته و غیر صمیمی دارد و همسری که پیوند ضعیفی با او برقرار کرده است. برای شخصیت مددجوی شورا، اگرچه ژان تفاوت محسوسی با منصور ندارد اما در یک برهه از زمان با شنیدن دردهایش توانست درمانگر زخم‌ها و رنج‌های درونی‌اش شود.

۲-۳-۴. **قصه حکومت:** قصه مشترک منصور و شورا است، با این تفاوت که منصور در نقش حاکم قرار دارد. منصور تربیت شده خانواده‌ای سنتی است و برای همه تعیین تکلیف می‌کند و بدون احترام به زن، دختر و مادر، برای‌شان حکم صادر می‌کند. بدیهی است بافت و ساختار جامعه‌ای که او در آن رشد کرده، حضور و تقویت این قصه را موجب شده است. البته رضایت متقابل از این که منصور تصمیم گیرنده و صاحب قدرت باشد و شورا فرمان‌پذیر، در استبدادی شدن رابطه آن‌ها مؤثر است و این رضایت به تداوم آن تا سال‌ها کمک می‌کند، اما از آنجایی که «اگر مقوله قدرت به تدریج کل رابطه را فرا بگیرد، ممکن است زوجها چنان وسواس گونه به مقوله قدرت و این که چه کسی صاحب چه قدرتی است بپردازند که از مقوله‌های دیگر غافل بمانند و از جنبه‌های دیگر روابط -

شان لذت نبرند.» (استرنبرگ، ۱۳۹۷: ۷۹) رابطه میان شورا و همسرش نیز به همین دلیل، دچار آسیب می‌شود.

۲-۳-۵. **قصه جنگ:** قصه دیگر منصور، قصه جنگ است که تحت تأثیر آن علاقه‌مند به تنش، درگیری و جرّ و بحث است. جنگ با همسر، مادر، دختر، خواهر همسر، مختار (برادر) و حتی انسان‌هایی که در قالب مشتری به شکل گذری با آن‌ها تعامل دارد.

رابطه منصور و شورا به علت هماهنگی در نقش رعیت و حاکم، هم زیستی آن‌ها را موجب شده است اما قصه بهبودی شورا تهدیدی برای این رابطه است. شدت تنش و ارتباطات جنگ‌جویانه در افراد مرتبط به بی‌ثباتی نظام اقتصادی جامعه و مؤثر در نظام درون خانواده است. بالارفتن هزینه‌های زندگی در صورتی که توان تأمین آن‌ها در زندگی میسر نباشد منجر به پایین آمدن معیارهای زندگی، کاهش قدرت خرید و کاهش سطح رفاه خانواده خواهد شد که تأثیر مستقیم بر آرامش فردی و کیفیت روابط زوج‌ها خواهد گذاشت.» (علی‌مندگاری، ۱۳۹۵: ۱۲۴) بنابراین، مشکلات مالی با کاهش جذابیت، به رابطه عاطفی آسیب‌پذیر می‌زند.» (Tobore, 2020: 3)، همان‌طور که نارضایتی از وضعیت اقتصادی در داستان *روز دیگر شورا*، تنش‌ها را شدت می‌بخشد.» (وفی، ۱۳۹۸: ۴۸)

۲-۳-۶. **عشق مهر و علاقه:** رابطه دوم این رمان، پیوند شورا با ژان است. در ارتباط میان ژان و شورا، رابطه‌ای از نوع مهر و علاقه که فاقد شوریدگی و تعهد است، شکل می‌گیرد؛ صمیمیتی که به شکل تجربه حس خوشحالی در کنار هم، به اشتراک‌گذاری مایملک خود که خرید ژان برای شورا است و توانایی حساب کردن بر هم به شکل درد و دل و مکالمه قابل ردیابی است. اگرچه حسی از عذاب وجدان و عدم قطعیت این انتخاب، مانع تقویت المان دیگری چون تعهد و پایداری می‌شود.» (وفی، ۱۳۹۸: ۱۷۵، ۱۰۱، ۲۲۲ و ۲۶۲)

۲-۳-۷. **قصه بهبودی (التيام):** قصه عشق ژان، قصه بهبودی (التيام) است. این قصه تحت تأثیر آشنایی با دنیای تکنولوژی و در اختیار داشتن ابزار ارتباط جمعی قرار دارد. رابطه شورا و ژان مبتنی بر قصه بهبودی است، اما چند مشکل بالقوه در این قصه وجود دارد و آن این که ممکن است یکی از طرفین نخواهد مرحله بهبودی را طی کند و یا این که این قصه به کانون رابطه بدل شود؛ مشکل دیگر زمانی بروز می‌یابد که یکی از طرفین تحمل فرد آسیب دیده و گذر از رنج‌ها و سختی‌ها را نداشته باشد و رابطه دچار تنش شود، در حالی که اگر این دو تن در وضعیتی فارغ از رنجی که تجربه کرده‌اند، یک-

دیگر را ببینند، ممکن است بتوانند رابطه‌ای نتیجه‌بخش داشته باشند.» (استرنبرگ، ۱۳۹۷: ۱۳۲) شورا و ژان هر دو زخمی رابطه قبلی خود هستند ولی در این میان، ژان در پی بهبودی نیست و می‌خواهد به همان رابطه بازگردد. بنابراین رابطه آن‌ها محکوم به شکست است.

جامعه‌شناسان معتقدند با وجود تغییر الگوی انتخاب همسر در جامعه ایرانی که جذابیت ظاهری برای زنان و پایگاه اجتماعی برای مردان را می‌پسندید، هم‌چنان امروزه خانواده نقش و اهمیت خاصی در انتخاب همسر دارد ولی تفاوتی در ساختار خانواده‌ها دیده می‌شود و آن این‌که در گذشته زنان در حفظ وضع موجود می‌کوشیدند اما امروزه نه.» (طلوعی، ۱۳۹۷: ۳۳۷-۳۴۲) به نظر می‌رسد حضور زنان در جامعه و ورود آن‌ها به اجتماع، فضایی مستعد برای ایجاد عشق فراهم کرده و آموزش عشق و عشق‌ورزی اهمیت بسیاری یافته است. داستان *روز دیگر شورا* به عنوان رمانی از دهه نود، بیش از هر چیز نمایانگر تغییر در ساختار احساسات خانوادگی است. در نقد جامعه امروز ایران، نعمت‌الله فاضلی، جامعه‌شناس، معتقد است که رشد ارزش‌های فردگرایانه، تغییراتی را در ساختار مناسبات خویشاوندی ایجاد کرده است. این امر به معنی تنزل نهاد خانواده نیست، بلکه خانواده ایرانی راهبردها و فرم‌های تازه‌ای از عواطف و احساسات بروز می‌دهد. جایگزین شدن عشق به جای مصلحت، ساختار عاطفی خانوادگی جدیدی ایجاد می‌کند و این امر تعدیل ساختارهای سنتی و تقویت ساختارهای مدرن و پسمادرن را در پی خواهد داشت. تغییر و تحول جامعه، ساختار احساسات و عواطف را دگرگون کرده و گسترش زندگی شهری در این میان نقش به سزایی داشته است. ساختار احساسی از حالت پنهان بیرون آمده و آشکار و عینی شده است و تعارض و تضاد احساسی را ایجاد کرده. بنابراین، انسان امروزی ناچار از بازاندیشی در گرایش‌ها، عواطف و احساسات خود است.» (ترنر^۱، ۱۳۹۸: ۳۴-۳۲)

نکته آخر این‌که با توجه به تحولات و دگرگونی‌های عمیق فرهنگی و اجتماعی در سال‌های متاخر، انتظار می‌رود که در بررسی داستان‌های مرتبط با نسل جدید تحولی جدی در تعریف عشق و چگونگی عشق‌ورزی و معیارهای مرتبط با آن دیده شود همان‌طور که در بررسی‌های جامعه‌شناسان نشان داده شده که هرچه به سمت متولدین دهه شصت و هفتاد رفته‌اند، با دگرگونی‌ها یا ایجاد ابهام در نقش‌های مردانه و زنانه، انتظار افراد از عشق، عاشق و معشوق و آیین‌های مهرورزی تغییر کرده است.» (علی‌رضانژاد، ۱۳۹۷: ۱۵۴).

جدول ۵- المان‌های مثلث عشق در رمان روز دیگر شورا

رابطه مؤلفه‌ها	شورا و ژان
صمیمیت	به اشتراک‌گذاری مایملک خود (۱۵۷، ۱۵۹، ۱۶۰)
	تجربه خوشحالی در کنار او (۱۵، ۳۰، ۵۱، ۹۹)
	توانایی حساب کردن بر معشوق هنگام نیازمندی‌ها (۳۷، ۳۵، ۱۷۳)

جدول ۶- المان‌های قصه عشق در رمان روز دیگر شورا

شخصیت قصه عشق	شورا	منصور	ژان
حکومت	ترجیح می‌دهد همسرش تصمیمات مهم را بگیرد و او آن‌ها را اجرا کند. (۱۲، ۵۴، ۶۴، ۳۰۶)	معتقد است او تصمیماتی بهتر از شورا می‌گیرد و باید همه چیز تحت رضایت او باشد. (۶۶، ۸۹، ۲۱۹)	
بهبودی	از نظر او رابطه با دیگری که دردهایش را بشناسد، می‌تواند مفید باشد. (۳۵، ۵۵، ۸۶، ۲۳۸)		برای رها شدن از مشکلی که در زندگی فعلی‌اش دارد، به دیگری پناه می‌برد. دیگری‌ای که درد مشترک با او دارد. (۳۷، ۳۵، ۸۹، ۲۸۱)
جنگ		از جنگ و مباحثه مدام داشتن لذت می‌برد. (۲۴، ۴۵، ۵۳، ۲۱۸)	

۳. نتیجه‌گیری

واکاوی موردی تمامی شخصیت‌های حاضر در داستان‌ها، بر اساس دو انگاره مثلث عشق و قصه عشق بیانگر آن است که در دهه‌های ابتدایی قرن ۱۴ تا دهه ۹۰، در دیدگاه نخست از میان مؤلفه‌های تشکیل‌دهنده مثلث عشق، مؤلفه تصمیم-تعهد بیش‌ترین حضور را دارد و مؤلفه‌های شوریدگی و صمیمیت کم‌رنگ‌ترین اضلاع این روابط هستند. هم‌چنین بررسی مؤلفه تصمیم-تعهد نشان می‌دهد این مؤلفه بیش‌تر در روابط عاطفی از جانب زنان لحاظ شده است، اما در طول این سال‌ها هر چه به روزگار معاصر نزدیک می‌شویم ممکن است از سوی زنان نیز نادیده گرفته شود. این امر تأیید نظر روان‌شناسان است که معتقدند هر چه جامعه از ساختار سنتی دور و به ساختار مدرن نزدیک می‌شود، زوج‌ها با توجه

به احساسات خود در یک رابطه و بر اساس فقدان یا حضور شوریدگی و صمیمیت در مورد تعهد به شریک عاطفی خود تصمیم‌گیری می‌کنند. بنابراین، بدیهی است که اگر در رابطه‌ای رضایت کاهش یابد، تعهد از جانب زنان نیز نادیده گرفته خواهد شد. از سوی دیگر در این مطالعه، فراوانی بی‌توجهی به تصمیم-تعهد در مردان، چه در جامعه سنتی و چه مدرن، تغییر نمی‌کند؛ به نظر می‌رسد، ضعف در این مؤلفه، با قصه‌های رایج در میان مردان مرتبط باشد. در داستان‌های مورد پژوهش، از بین افرادی که به قصه‌های مجموعه، حکومت یا دین گرایش دارند، مردان بیش‌تر از رابطه‌ی مثلث عشقی از نوع تهی استقبال می‌کنند، اما زنان در جستجوی عشق کامل هستند و امیدوارند که چنانچه وارد رابطه‌ای از نوع مهر و علاقه شدند، مؤلفه تصمیم-تعهد در ادامه شکل گرفته و حفظ شود. این امیدواری اما بی‌سرانجام است و به رابطه‌ای از نوع عشق تهی (فقط تعهد) و یا فقدان عشق می‌انجامد. فقدان عشقی که گاه از رفتارهای مستبدانه از جانب مرد و روابط فرازنشویی شکل می‌گیرد و گاه در روابطی دیده می‌شود که از آغاز به صورت سنتی و بر اساس منافع خانوایی یا اجتماعی-اقتصادی شکل گرفته است. در این میان عشق کامل یا آرمانی که تلفیقی از شوریدگی، صمیمیت و تعهد است، تنها در سووشون دیده می‌شود؛ هرچند در طوبی و معنای شب نیز رابطه‌ی مونس و اسماعیل تا جایی که سوی عشق آرمانی حرکت می‌کند، اما بی‌نتیجه رها می‌شود.

در رمان‌های بررسی شده، بیش‌ترین گرایش به قصه‌های خانه و خانواده، حکومت، بهبودی و خیال دیده می‌شود که در ساختار خود کاملاً با نظریه استرنبرگ قابل توضیح هستند. طبق این نظریه، تطابق، اشتراک و تقارن قصه‌ها می‌تواند موجب افزایش خرسندی بین زوجها شود؛ نتایجی که در تمامی روابط بین شخصیت‌های داستان‌ها مشاهده شد. اشتراک قصه‌ها منجر به رضایت نسبی از رابطه و عدم اشتراک و انطباق، نتیجه‌ای منفی داشته است. اگرچه همسو با این انگاره پیش‌بینی می‌شود با عدم تحقق نقش مورد نیاز زوج در صورت اشتراک قصه‌ها، رابطه محتمل به شکست خواهد شد؛ این شکست در داستان روز دیگر شورا در رابطه شورا و ژان مبتنی بر قصه بهبودی، به درستی به تصویر کشیده شده است. نقشی که از سمت ژان (مددجو) انکار می‌شد. اشتراک قصه‌ها در رابطه شورا و منصور نیز مبتنی بر انگاره استرنبرگ بیانگر قصه‌ای با همبستگی منفی با رضایت است که در داستان نیز نتیجه پیش‌بینی شده‌ای داشت.

وجود مولفه نقض تعهد، توجه به رضایت‌مندی از روابط عاطفی و تمایل به آشکارسازی تمایلات زنانه در داستان روز دیگر شورا نیز می‌تواند بازاندیشی در گرایش‌ها، عواطف و احساسات زنانه در دهه‌های متأخر را انعکاس دهد.

نکته دیگر این که در داستان‌های بررسی شده، جذابیت زنان برای مردان بیش‌تر در حوزه جسمانی است تا شخصیتی. بدیهی است با تحلیل رفتن این جذابیت، رابطه مخدوش خواهد شد. این امر در داستان‌های متأخر کم‌رنگ‌تر شده و کاهش اعتماد میان همسران و ارتباطی که این امر در کنار احترام برای افزایش صمیمیت دارد، از عوامل تأثیرگذار بر تضعیف رابطه عاطفی دانسته شده است. این پژوهش نشان می‌دهد این امر به درستی در متون داستانی بازتاب یافته است که وجود مشکلات اقتصادی یکی از عوامل کاهش جذابیت میان زوجها است و از آنجایی که جذابیت نقش مهمی در تعهد دارد، طبیعی است نقض تعهد در داستان‌های دوران متأخر نیز هم‌چنان مورد توجه باشد. بنابراین توجه به جزئیات روابط و انواع مختلف آن در آثار داستانی نشان از اهمیت عشق در احساس رضایت از زندگی زناشویی در روزگار معاصر و در جامعه ایرانی دارد؛ احساسی که گذشته از عوامل فردی و خانوادگی، متأثر از دگرگونی‌های اجتماعی و فرهنگی نیز هست.

۴. پی‌نوشت‌ها

(۱). کانل، اندیشه‌مند اجتماعی، معتقد است در رأس سلسله مراتب قدرت مردان هژمونیک مسلط است. مردانگی هژمونیک نوعی از سلطه اجتماعی است که از طریق مشخصات و ویژگی‌های فرهنگی حاصل می‌شود. این ویژگی‌ها به زندگی خصوصی و حیطه‌های اجتماعی گسترش می‌یابد. (گیدنز، ۱۳۸۹: ۱۷۵)

جدول ۷- بررسی مثلث عشق رمان‌ها

نام رمان / انواع عشق	روز دیگر شورا	طوبی و معنای شب	سووشون
مهر و علاقه	✓		
دلباختگی		✓	
عشق آرمانی		✓	✓
عشق تهی	✓	✓✓	
عشق رمانتیک		✓	
فقدان عشق	✓	✓	

جدول ۸- بررسی قصه عشق رمان‌ها

نام رمان / قصه عشق	روز دیگر شورا	طوبی و معنای شب	سووشون
معلم-شاگرد		✓	
حکومت	✓✓		
مجموعه (کلکسیون)		✓	
خانه و خانواده		✓	✓✓
بهبودی	✓✓		
دین		✓	
خیال		✓✓	
آشپزی		✓	
جنگ	✓		

کتابنامه

- آرمسترانگ، جان. (۱۳۹۸) *شرایط عشق (فلسفه صمیمیت)*. ترجمه مسعود علیا، چاپ چهارم، تهران: ققنوس.
- ابراهیمی لویه، عادل- میرزائی راجعونی، سلیمان. (۱۴۰۰) *جامعه‌شناسی عشق*. چاپ دوم، تهران: وایا.
- احمدی خراسانی، نوشین. (۱۳۸۲) *زنان زیر سایه پدرخوانده‌ها*. چاپ پنجم، تهران: توسعه.
- ارونسون، الیوت. (۱۳۹۲) *روانشناسی اجتماعی*. ترجمه حسین شکرکن، تهران: دانشگاه جامع علمی کاربردی.
- استرنبرگ، رابرت جی. (۱۳۹۷) *قصه عشق*. ترجمه مرضیه محمدبکی، چاپ اول، تهران: عالی تبار.
- بارون، رابرت و همکاران. (۱۳۸۹) *روانشناسی اجتماعی*. ترجمه علی تحصیلی، آمه.
- بایر، آنت. (۱۳۹۵) «عشق‌های مخاطره آمیز»، *درباره عشق (مجموعه مقاله)*. ترجمه آرش نراقی، نی.
- پارسی پور، شهرنوش. (۱۳۶۸) *طوبی و معنای شب*. چاپ سوم، تهران: اسپرک.
- ترنر، جان‌اتان اچ. (۱۳۹۸) *مسئله عواطف در جوامع*. ترجمه محمدرضا حسنی (با مقدمه دکتر نعمت‌الله فاضلی)، انتشارات علمی و فرهنگی.
- دانشور، سیمین. (۱۳۴۹) *سووشون*. چاپ دوم، تهران: خوارزمی.
- دوبانتن، آلن. (۱۳۸۳) *تسلی بخشی‌های فلسفه*. ترجمه عرفان ثابتی، ققنوس.

رحمانی، مریم. (۱۳۹۹) «تحلیل داستان ساز و کار عشق در خسرو و شیرین نظامی گنجه‌ای بر اساس مثلث عشق استرنبرگ». *مجله ادبیات فارسی*، دوره ۱۶، ش ۲۳، ۴۰-۴۷.

رشیدی ظفر، محبوبه- قسیمی ترشیزی، سهیلا. (۱۳۹۹) «تحلیل ارتباطات عاطفی زنان در آثار سیمین دانشور بر اساس نظریه مثلث عشق استرنبرگ». *نشریه علمی زن و فرهنگ*، دوره ۲، ش ۴، ۸۱-۸۹.

رفیعی، زهرا- سیدصادقی، محمود و اردلانی، شمس الحاجیه. (۱۳۹۶) «بررسی مسائل زنان از منظر اسطوره در رمان طوبی و معنای شب». *تفسیر و تحلیل متون زبان و ادبیات فارسی*، ۴۱-۶۴.

شصتی، شیما- فلامکی، محمدمنصور. (۱۳۹۳) «رابطه میان سبک زندگی و مسکن ایرانی با تکیه بر جامعه کوتاه مدت و نظریه راهبرد و سیاست سرزمینی جامعه ایران». *فصلنامه مطالعات میان رشته‌ای در علوم انسانی*، دوره ششم، ش ۳، ۱۱۷-۱۳۷.

طلوعی، علی. (۱۳۹۷) *جامعه‌شناسی عشق*. تهران: جامعه‌شناسان.

عرب‌نژاد، زینب- ایرانمنش، مریم و نصرافهانی، محمدرضا. (۱۳۹۲) «تطبیق محتوای: سه گانه نجیب محفوظ و طوبی و معنای شب شهرنوش پارسا پور». *ادبیات تطبیقی دانشکده ادبیات و علوم انسانی دانشگاه شهید باهنر کرمان*، ش ۹، سال ۵، ۱۲۹-۱۵۴.

علی‌رضا نژاد، سهیلا. (۱۳۹۷) *جامعه‌شناسی عشق؛ تحولی بر تحول روایت زنانه عشق*، دانژه.

علی‌مندگاری، ملیحه- رازقی نصرآباد، حجه بی‌بی. (۱۳۹۵) «بسترهای اقتصادی مؤثر در تصمیم‌گیری زوجین به طلاق مطالعه موردی شهر تهران». *پژوهش‌نامه زنان*، ش ۳، سال ۷، ۱۰۹-۱۳۵.

فرانکن، رابرت. (۱۳۹۳) *انگیزش و هیجان*. ترجمه حسن شمس اسفندآباد و همکاران، چاپ پنجم، نی.

فیشر، هلن. (۱۳۹۶) *چرا عاشق می‌شویم؟ (ماهیت و فرایند عشق رمانتیک)*. ترجمه سهیل سمی، چاپ دوم، ققنوس.

کاظمی نوایی، ندا- فاضلی، مه‌بود و سجودی، فرزانه. (۱۳۹۵) «مناسبات مکانی و بازتولید کلیشه‌های جنسیتی: تناظر دنیای ذهنی و دنیای عینی در رمان طوبی و معنای شب». *پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی*

پژوهشنامه زنان، ش ۴، سال ۷، ۴۷-۶۵.

کلاینبِرگ، اتو. (۱۳۸۶) *روان‌شناسی اجتماعی*. ترجمه علی محمد کاردان، چاپ ۱۴، تهران: علمی فرهنگی.

- گیدنز، آنتونی-بردسال، کارن. (۱۳۸۹) *جامعه‌شناسی*. چاپ پنجم. ترجمه حسن چاوشیان. نی
- گیدنز، آنتونی-بردسال، کارن. (۱۳۹۳) *تجدد و تشخیص؛ جامعه و هویت شخصی در عصر جدید*. ترجمه ناصر موفقیان. نی.
- محمودی، معصومه. (۱۳۹۹) «نظریه عشق استرنبرگ و نقد تطبیقی داستان معاصر». پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، دوفصل‌نامه علمی، سال ۲، ش ۳، ۲۶۰-۲۹۱.
- نوسباوم، مارتا. (۱۳۹۵) *خطابه الکییادس: قرائتی از رساله مهمانی افلاطون (مجموعه مقالات درباره عشق)*. ترجمه آرش نراقی، نی.
- نوزویک، رابرت. (۱۳۹۵) *پیوند عشق، (مجموعه مقالات درباره عشق)*. ترجمه آرش نراقی، نی.
- وفی، فریبا. (۱۳۹۸) *روز دیگر شورا*. چاپ اول، تهران: مرکز.
- هو کسما، نولن و دیگران. (۱۳۹۵) *زمینه روان‌شناسی اتکینسون و هیلگارد*. ترجمه حسن رفیعی، ارجمند.

References

- Aaronson, E. (2012) *Social Psychology*. Translated by; Hossein Shokrkon, Tehran: University of Applied Sciences & tecknology. (In Persian).
- Ahmadi Khorasani, N. (2003) *Women under the shadow of the adopted father*. 5th edition, Tehran: Tose'eh Publications. (In Persian).
- Alimandgari, M-Razaghi Nasrabad, H. (2016) "Effective economic factors in couples' decision to divorce, a case study of Tehran city", *Women's Research Journal*, 3(7), 109-135. (In Persian).
- Alireza Nejad, S. (2017) sociology of love; A change in the wandering of the female narrative of love, *Danzheh Publications*. (In Persian).
- Arabnejad, Z., Iranmanesh, M and Nasresafhani, M. (2012) "Adaptation of content: Trilogy of Najib Mahfouz and Tooba va manaye shab of Parsipour". *Journal of Comparative Literature*, Faculty of Literature and Humanities, Shahid Bahonar University, Kerman, 9(5), 129-154. (In Persian).
- Armstrong, J. (2018) *Conditions of Love (Philosophy of Intimacy)*. Translated by; Masoud Alia, 4th edition, Tehran: qoqnoos Publications. (In Persian).
- Baron, R. (2009) *Social Psychology*, Translated by; Ali Tahsili, Ame Publications. (In Persian).
- Bayer, A (2015) "Dangerous Loves". About Love (Essay collection), translated by Arash Naraghi, *Ney Publications*. (In Persian).
- Black, J- E., Barnes, Jennifer L., Oatley, K, Tamir, D I., Dodell-FedeR, D, R, Tobias and Mar, Raymond A. (2015) "Stories and Their Role in Social Cognition".

- Handbook of Empirical Literary Studies*, edited by Donald Giles, J. Sexual attraction: the psychology of allure. Praeger 351, 23–25.
- Daneshvar, S. (1970) *Suvashoun*. second edition, Tehran: Kharazmi publications. (In Persian).
- Demir, M- Kaya, L- M, Turan & M, Vural Batik. (2021) "Cinderella Syndrome "Women with Fear of Independence". Developing a Scale International Journal of Psychology and Educational Studies, 8(1), 166-173.
- Dobatan, Alan (2004) *Consolations of Philosophy*. translated by Erfan Thabeti, Qoqnoos publications. (In Persian).
- Ebrahimi Loya, A-Mirzaei Rajouni, S. (2021) *Sociology of love*. second edition, Tehran: Vania Publications. (In Persian).
- Fisher, H. (2016) *Why do we fall in love? (The nature and process of romantic love)*. translated by Sohail Sammi, second edition, qoqnoos Publications. (In Persian).
- Franken, R. (2013) *Motivation and excitement*. Translated by; Hasan Shams Esfandabad et al., 5th Edition, Ney Publications. (In Persian).
- Giddens, A (2013) *Modernity and Individuality*; Society and Personal Identity in the new era, translated by Nasser Moafaqian. Ney Publications. (In Persian).
- Giddens, A-Birdsall, K. (2010) *Sociology*. Fifth Edition. Translated by Hasan Chavoshian. Ney publications. (In Persian).
- Hoeksma, N and others. (2015) *Atkinson and Hilgard's psychology context*. Translated by; Hassan Rafiei, Arjmand Publications. (In Persian).
- Kazemi Nawai, N-Fazeli, M and Sojoudi, F. (2016) "Spatial relations and the reproduction of gender stereotypes: the correspondence of the mental world and the objective world in Tooba va Manaye Shab", *Research Institute of Humanities and Cultural Studies*, Women's Research Journal, 4(7), 47-65. (In Persian).
- Kleinberg, O. (2007) *Social Psychology*. Translated by; Ali Mohammad Kardan, 14th Edition, Tehran: Scientific and Cultural Publications. (In Persian).
- Mahmoudi, M. (2018) "Sternberg's Theory of Love and Comparative Criticism of Contemporary Fiction". *Humanities and Cultural Studies Research Center*, Scientific Journal, second year, no. 3, 260-291. (In Persian).
- Nozwick, R. (2016) *The Connection of Love*. (A collection of articles about love), translated by Arash Naraghi, Ney Publications. (In Persian).
- Nussbaum, M. (2016) Alcibiades' address: a reading from Plato's Symposium Treatise (a collection of essays on love), Translated by; Arash Naraghi, *Ney publications*. (In Persian).
- Parsipour, Sh. (1989) *Tuba va Manaye Shab*. 3rd Edition, Tehran: Spark publications. (In Persian).
- Rafiei, Z- Seyed Sadeghi, M and Ardalani, Sh-al Hajieh. (2016) "Examination of women's issues from the perspective of myth in Tooba va manaye shab novel".

- specialized quarterly of interpretation and analysis of Persian language and literature texts, 41-64. (In Persian).
- Rahmani, M. (2019) "Analysis of the structure of love in Khosrow and Shirin Nizami Ganjei based on Sternberg's love triangular theory", *Persian Literature Magazine*, Volume 16, Vol. 23, 40-47. (In Persian).
- Rashidi Zafar, M-Qassimi Tarshizi, S. (2019) "Analysis of women's emotional connections in the works of Simin Daneshvar based on Sternberg's love triangular theory". *Scientific Journal of Women and Culture*, Volume 2, Vol. 4, 81-89. (In Persian).
- Shasti, Sh-Flamaki, M. (2013) "The relationship between Iranian lifestyle and housing based on the short-term society and the theory of territorial strategy and politics of Iranian society", *Quarterly Journal of Interdisciplinary Studies in Humanities*, Volume 6, Vol. 3, 117-137. (In Persian).
- Sternberg, R. J. (2017) *The Story of Love*. translated by Marzieh Mohammad Beki, first edition, Tehran: Aali Tabar Publications. (In Persian).
- Toloui, A. (2017) *Sociology of Love* Tehran: Jameehshenasan Publications. (In Persian).
- Turner, J. H. (2018) *The Problem of Emotions in Societies*, translated by Mohammad Reza Hasani (with an introduction by Dr. Nematullah Fazli), Elmi Farhangi Publications. (In Persian).
- Wafi, F. (2018) *Rooze digare Shora*. first edition, Tehran: markaz publications. (In Persian).